

ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА МЕТОДИ ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 39; 572.9

ГРОМАДЯНСЬКІ ТА ПОЗАШКІЛЬНІ ФОРМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА МИКОЛАЇВЩИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХІ ст. В СИСТЕМІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ І НАВЧАЛЬНИХ ГАЛУЗЕВИХ ЗАКЛАДІВ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Галина БАБІЙЧУК (Миколаїв)

У статті досліджені моделі громадських та позашкільних форм краєзнавчої діяльності в комплексній системі науково-дослідних і навчальних галузевих закладів Миколаївського краю та історію їхнього створення на основі історіографічних джерел.

Ключові слова: Громадська та позашкільна форми, краєзнавство Миколаївщини, система навчальних галузевих закладів, історіографія.

В статье исследованы модели общественных и внешкольных форм краеведческой деятельности в комплексной системе научно-исследовательских и учебных отраслевых учреждений Николаевского края и историю их создания на основе историографических источников.

Ключевые слова: Общественная и внешкольная формы, краеведение Николаевщины, система учебных отраслевых учреждений, историография.

In the article the model of public-curricular forms of local history in the complex system of research and education sector institutions Nicholas land and history of their creation on the basis of historiographical sources.

Keywords: Civic and extracurricular forms Nandigram Nikolayev, system training branch institutions, historiography.

Наче в калейдоскопі змінювалися десятиріччя для українських краєзнавців: від глибоких наукових досліджень до повного ігнорування історії “малої батьківщини”, від всесвітнього визнання їхніх пошуків до замовчування цілих пластів минувшини. Проте, доводиться визнати, що багато дослідників забували про різні траєкторії краєзнавчого руху як самодостатнього об’єкта наукових рефлексій, розкритих у громадських та позашкільних формах організації краєзнавчих досліджень Миколаївщини.

Актуальність проблеми очевидна й потребує як окремих краєзнавчих монографічних досліджень, так і досліджень краєзнавчого руху в системі науково-дослідних і навчальних галузевих закладів, що займали непропорційно мало місця в масиві історіографічної продукції.

Комплекс громадських та позашкільних організаційних форм діяльності спілок та осередків минувшини й аналіз динаміки їхнього фінансового стану, незаперечно вказують на чималу роль місцевих органів самоврядування, як одного з основних чинників розвитку громадсько-наукових товариств. Комплекс може бути спроектований на сучасність, ураховуючи своєрідність формування суспільних відносин на початку ХХ ст. в нинішньому Миколаївському регіоні. Товариства стали яскравим прикладом широкого громадсько-наукового руху на

Миколаївщині XIX – початку ХХІ ст., котрі відіграли особливу роль у розвитку історичного краєзнавства Миколаївщини як у просторово-часовому вимірі, так й у сфері особистісно-індивідуального континууму.

Предметом дослідження є історіографічні та документальні джерела, наукові праці, періодичні видання про громадські та позашкільні форми організації історичного краєзнавства Миколаївщини в діяльності й науково-дослідних і навчальних галузевих закладів.

Об'єктом дослідження є комплексна система різновекторних моделей циклічних організаційних форм краєзнавчого громадського руху, а також краєзнавців-любителів, членів різних громадських товариств, організацій, спілок, комітетів, асоціацій.

Мета статті – дослідити емпіричні моделі громадських і позашкільних форм циклічної краєзнавчої діяльності в комплексній системі науково-дослідних і навчальних галузевих закладів Миколаївського краю через історіографію проблеми.

Зародження громадських форми монографічних досліджень, які реалізувалися у двох принципових напрямках: характеристика та з'ясування одиничного краєзнавчого явища, що з дослідно-пізнавального погляду мало великий інтерес і можливість використання результатів досліджень для характеристики подібних йому явищ, а також опис і з'ясування історіографії явищ, які відбувалися в Миколаївському краї для відкриття його основних закономірностей, рис і тенденцій.

Поряд з літописцями Тит Лівій шукав в історії краєзнавства “моделі для нас і нашої країни”. Моделі громадського краєзнавства засновані на таких **концептуальних положеннях**: у центрі дослідно-просвітницької діяльності – літописці, географи-краєзнавці, історики, етнографи, мудреці, поети, мандрівники. У системі досліджень – людина, як сила що заклала фундамент народного господарства, та ефект дії людини на природу, котра ефективно використала територіальні природні ресурси, освітньо-культурні традиції, базуючись на полі культурності. В основі – літописи, старогрецька хронологія, історико-філософські твори, збиральницькі матеріали. Дослідники відігравали *активну роль* у громадсько-наукових дослідженнях історичного краєзнавства Миколаївського регіону. *Суть* та специфіка громадської форми дослідження – зародження теорії філософських суджень на основі мотиваційних компонентів як рушійної сили процесу пізнання закономірностей об'єктивного світу.

На Миколаївщині склалися 4 організаційні форми краєзнавства: державне, громадське, шкільне і позашкільне. (Додаток 1. система).

У перших десятиліттях XIX ст. в Миколаєві почали формуватися місцеві культурно-просвітницькі та етнографічні центри й товариства. Початок народознавчих досліджень Півдня України, зокрема Миколаївського краю, поклато у квітні 1839 року Одеське Товариство історії та старожитностей, яке поставило за мету дослідження історії Північного Причорномор'я та створення археологічного музею. До Товариства історії та старожитностей входили не лише відомі науковці, але й впливові особи, зокрема професори, градоначальники, архімандрит, єпископ, консул та інші. 23 квітня 1839 року дійсними членами Товариства були прийняті: начальник Чорноморського гідрографічного депо М. М. Кумані, таємний радник О. С. Стурдза, дійсний статський радник Д. М. Княжевич, колезький асесор М. М. Кир'яков, дійсний статський радник А. Я. Фабр, ад'юнкт Рішельєвського ліцею Н. М. Мурзакевич та академік П. С. Палас, який відкрив Ольвію ще у XVIII ст., а її описи залишив видатний урядовець та юрист П. І. Сумароков.

Оскільки розвитку історичного краєзнавства сприяли громадські організації, які діяли в Миколаєві з кінця XIX – на початку ХХ ст., то класифікацію та доцільність використання їхнього досвіду сучасними організаціями подібного виду розглянула **О. В. Кульчицька** у творчому доробку “*Діяльність громадських організацій Миколаєва в кінці XIX – на початку ХХ ст.*” [10 с. 81]. Названу проблему також побіжно розглянув сучасний дослідник Ю. С. Крючков у дослідницькій праці “История Николаева”, **Ю. І. Гузенко** у творчій розвідці “*Діяльність благодійних товариств Миколаєва наприкінці XIX – на початку ХХ ст.*” детальніше про це говорять **О. Ф. Ковальова та В. П. Чистов** у

публіцистичних виданнях *“Очерки истории культуры Южного Прибужья”* [4 с. 42].

О. В. Кульчицька вважає, що всі товариства, які діяли в названій період, можна об'єднати в три групи: першу групу становлять товариства, котрі сприяли економічному розвитку міста та його благоустрою: *“Миколаївське відділення Імператорського Російського Технічного товариства”*, *«Миколаївське відділення Імператорського Російського товариства Садівництва»*, *«Миколаївського товариства взаємного кредиту»*; другу групу становлять товариства, що займалися культурно-просвітницькою діяльністю: *“Комітет народних читань”*, *“Просвіта”*; третю групу утворюють благодійні товариства: *“Благодійне товариство”*, *“Товариство по влаштуванню нічліжних будинків і дешевих їдалень”*, *“Товариство допомоги недостатнім особам, що прагнуть до освіти”*, *“Трудової допомоги”*.

Спільною ознакою названих товариств було те, що вони утворилися на принципах добровільності, діяли на підставі статутів, мали певні кошти для існування, але способи реалізації поставленої мети в кожній організації були різні.

Громадські організації, такі, як *“Комітет народних читань”*, *“Просвіта”* та частково *“Миколаївське відділення Імператорського Російського Технічного (ІРТ) товариства”*, поставили за мету підняти освітній та культурний рівні розвитку населення Миколаєва. Наприклад, *“Комітет народних читань”* проводив народні читання в декількох напрямках з історії: *“Падіння Плевни”*, *“Підкорення Сибіру”*, *“Свято-Троїцька-Сергіївська Лавра”*, з літератури: *“Тарас Бульба”*, *“Кавказький полонений”*, *“Князь Михайло Тверський і кавказький погром”*, з географії: *“Про Малоросію і малоросів”*, з природознавства: *“Про гарну і погану воду”*.

Поряд з цим одним із напрямків діяльності *“Миколаївського відділення Імператорського Російського Технічного товариства”* був розвиток і поширення технічної освіти серед робітників і ремісників (від 15 до 40 років).

Громадське товариство *“Просвіта”*, засноване 25 лютого 1907 року відомим українським композитором, істориком, громадським діячем М. М. Аркасом, мало на меті допомогти розвою української культури й просвітити український народ його рідною мовою. Товариство складалося з чотирьох відділів: літературно-наукового, артистично-музичного, відділу книгарні та книгозбірні й господарчого відділу. Про один із щосуботніх літературно-музичних вечорів писалося в газеті *“Миколаївський кур'єр”*.

Громадські організації різних напрямків, що діяли в Миколаєві з кінця ХІХ – початку ХХ ст., довели свою працездатність високим рівнем культурно-просвітницької діяльності, пробуджуючи в мешканців Миколаєва самосвідомість та активну громадську позицію.

1904 р. в Миколаєві працювали іноземні консульства та віце-консульства з Туреччини, Греції, Німеччини, Нідерландів, Австро-Угорщини, Сербії, Великої Британії, Португалії, Швеції та Норвегії, Бразилії, Італії та Франції, які сприяли ефективному розвитку промисловості та сільського господарства, залученню іноземного капіталу та зростанню престижу Миколаївського регіону і всього Півдня України, – зазначала О. М. Караульна у науковій праці *“Південь України кінця ХІХ – початку ХХ століття в контексті українського культурно-національного відродження”* [13 с. 20]. Аналізуючи стан народногосподарського комплексу, автором доведено модернізацію науково-технічного, культурного прогресу Миколаївського регіону на основі фундаментальних новітніх перетворень,

Діяльність Миколаївського товариства аматорів природи (1908 – 1917) найповніше повно розкрито місцевим науковцем Н. Д. Колосовською в публікації *“Миколаївське товариство аматорів природи (МТАМП)”*, яке репрезентує модель діяльності громадсько-наукових об'єднань природничого напрямку в Україні на початку ХХ ст. Активне введення членів Миколаївського товариства аматорів природи в систему наукових комунікацій передбачало участь у міжнародних та російських наукових конференціях і з'їздах, підвищення кваліфікації, видавничу діяльність та обмін досвідом з науковими центрами [8, с. 45].

Модель діяльності громадсько-наукових об'єднань зазначеного періоду заснована на таких *концептуальних положеннях*: у центрі дослідно-

просвітницької діяльності – інтелігенція та пересічні громадяни. У системі організації – Товариство, яке виконувало завдання міської адміністрації, земств, встановлювало інформаційні й наукові контакти, залучало до наукової діяльності широкі верстви інтелігенції, що й стало підґрунтям формування нових наукових напрямків, розширило коло науковців і сприяло розв'язанню місцевих потреб краю. В основі функціональної спрямованості Товариства – *співробітництво*, спрямоване на об'єднання з ініціативними діями місцевої наукової громадськості. Аматорські Товариства відігравали *активну роль* у місцевих органах самоврядування як один з основних чинників розвитку громадсько-наукових досліджень історичного краєзнавства. *Суть* і специфіка цієї форми товариства, на відміну від природничих товариств при університетах, полягала в тому, що вона поєднувала досліду роботу із широкою просвітницькою діяльністю, причому остання переважала у функціональній спрямованості Товариства на *розвиток* історичної думки.

Досвід культурно-просвітницької діяльності й науковий пошук Товариств спонукали до сучасних досліджень і вивчення їхньої діяльності й історії просвітницького руху на Миколаївщині, створення і впровадження спеціальних міждисциплінарних курсів соціокультурного і соціотехнічного характеру, які інтегруються в єдиний культурологічний цикл, що відтворює історію культури нашого краю та держави в цілому.

Про роль наукових товариств у дослідженні історії краєзнавства Миколаївського краю зазначали І. В. Гаврилова та І. В. Гаврилов у творчому доробку *“Сторінки історії краєзнавства Миколаївщини в 1918 – 1930 роках”* [3, с. 104], а про лінгвістичний напрямок краєзнавчої роботи Миколаївським науковим товариством розповідає О. І. Мельниченко в статті *“Лінгвістичний напрямок краєзнавчої роботи на Миколаївщині в 1920 – 1930 роках”* [11, с.49].

Автори зазначали, що 27 лютого 1923 року Всеукраїнська академія наук в Києві затвердила Статут Миколаївського наукового товариства при Всеукраїнській академії наук, текст якого зберігається у фондах Миколаївського краєзнавчого музею та Державному архіві Миколаївської області. У роботі Товариства брали участь викладачі інституту народної освіти наукові співробітники музеїв міста й області, учителі, студенти, тобто всі, хто прагнув налагодити всебічне наукове вивчення рідного краю. До складу товариства увійшло 10 наукових секцій: археологічна, етнографічна, історична, економічна, юридична, музейна, природнича, мистецька, мови й літератури, педагогічна. Коло завдань і теми досліджень визначалися програмою товариства. Мовні секції Товариства досліджували українські, болгарські, польські, єврейські та інші мови в межах Миколаєва, ретельно фіксували нові слова, термінологію сільськогосподарських і технічних ремесел, топонімічні матеріали, побутовий словник, дитячу мову. До того ж у *“Віснику Одеської комісії краєзнавства”* друкувалися статті миколаївців. Так, 1924 року побачила світ перша наукова робота щодо краєзнавства Миколаївщини *С. І. Цветко* з тезами *“Хайдунські болгарські пісні села Тернівки біля Миколаєва”* [18, с. 12].

У Миколаївському обласному архіві та фонді І.О. Коренева зберігаються відповіді на розроблену й розповсюджену Товариством анкету з історії, географії і мови регіону. Цікавим є те, що в першій частині анкети фіксувалося питання стосовно топоніміки й відповідь на нього, у другій – лексика певної місцевості. Такий лінгвоматеріал переконливо ілюстрував мовний напрямок краєзнавчих досліджень 20 – 30-х років на Миколаївщині. На думку автора, їхній аналіз має велику цінність для сучасників, оскільки в кожному слові захована маленька часточка історії кожного народу.

Отже, товариствами використовувалася модель діагностичних досліджень, спрямованих на визначення дійсного стану теорії і практики краєзнавчого руху та формування на цій основі відповідних рекомендацій для внесення до них певних змін. Дослідження цього виду дають можливість отримати відповідь на такі запитання: “Чому так?”, “Які причини цього явища?” Оскільки діагностичні дослідження проводяться для опису фактичного стану історіографії краєзнавства, то їх можна назвати також описовими. (Щербанюк Богдана

Анатоліївна “Емпірична модель дослідження процесу самовизначення особистості”).

Про динаміку розвитку музичного мистецтва та створення 1924 року філії “Всеукраїнського музичного товариства ім. М. Д. Леонтовича” в Миколаївському регіоні зазначалося у творчому доробку *Л. О. Іванової “Музичне товариство ім. М. Д. Леонтовича в Миколаєві”*. Філія проіснувала до 1928 року, а в лютому на II з’їзді Всеукраїнського музичного товариства ім. М. Д. Леонтовича була реорганізована у “Всеукраїнське товариство революційних музикантів”. Тогочасна періодика на шпальтах газети “*Красний Николаев*” залишила численні відгуки на виступи інструменталістів, вокалістів, оркестрів, хорів, рецензії на нові твори, публікації про естетичне виховання трудящих і молоді. Своім співацьким мистецтвом особливо виділялись українська хорова капела ім. Лисенка, співочий колектив заводу “*Андре Марті*”, студентська капела Інституту народної освіти. Девізом їхніх виступів було популярне гасло “Хай живе Жовтень в музиці”.

Вагому роль відіграли комітети краєзнавства та краєзнавчі конференції у поширенні ідей краєзнавства серед робітників та селян. Так, 25 – 28 травня 1925 р. до тимчасового комітету краєзнавства Першої Всеукраїнської конференції в Харкові було обрано академіка Д. І. Багалія, професорів М. І. Яворського, О. В. Янату й інших, які сприяли проведенню краєзнавчої конференції в січні 1926 року в будинку “*Просвіти*” м. Миколаєва для дослідження історії регіону. А результатом концентрації та активізації краєзнавчих сил стали видання викладачів Миколаївського інституту народної освіти Л. П. Гармашова, Ф. К. Гейст, І. А. Коренева, М. Д. Лагути, А. П. Сапожнікова. Наступного року вийшла окремим виданням книга про історію Миколаївського інституту народної освіти й збірка “*Николаевщина*”, в якій вміщені географічні нариси про флору й фауну Миколаївського регіону, зроблено історичний опис та екологічний огляд краю, підкріплений мапою Миколаївської округи з показом напрямку річки Інгул і планом міста Миколаєва.

1927 року вийшла з друку стаття Ф. Т. Камінського, голови Миколаївського наукового товариства при ВУАН “*Охорона пам’ятників на Миколаївщині*” й довідкове видання “*Вся Николаевщина*”, до якого увійшли нові неопубліковані матеріали С. Фрейденберга та хронологія М. Лагути. А 23 жовтня цього ж року вийшов другий номер музейного збірника з надрукованим звітом Миколаївського історико-археологічного музею за часів радянського будівництва.

1929 року вийшла з друку третя, остання книга “*Вся Николаевщина*” з повними статистичними та історичними даними по Миколаївщині, описами каталогів Миколаївських музеїв. На думку авторів, одночасно з музеями у розвиток краєзнавства зробили свій внесок інші науково-дослідні установи та організації: обсерваторія, секція наукових працівників, природно-історичне наукове товариство, Миколаївська філія інженерів, наукове товариство лікарів, Акваріум.

1930 року до наукової збірки “*Вісник Одеської комісії краєзнавства*” увійшли рукописні статті (1925 – 1930 років) про історію Миколаївщини: *В. О. Пора-Леонівича “Розкопування Ольвії 1926”*, *В. П. Харлаповича “Матеріали з археології та історії Первомайщини”* [15 с. 66], “*Розкопки курганів в околицях міста Первомайська*” [16 с. 147], *Ю. Г. Цветасєва “Гелкністичне поховання з розкопок некрополя Ольвія 1928.”* [17], “*Монетні знахідки на Первомайщині*”, в яких прослідковується вимірювальна і концептуальна моделі дослідження. Вимірювальна модель встановлює адекватність представлення основних конструктів дослідження за допомогою системи індикаторів та кореляційних зв’язків між ними, які визначаються спільними чинниками. А концептуальні моделі відтворюють систему співвідношень між теоретичними конструктами, кожен з яких має власну вимірювальну модель.

На печатці і Статуті Миколаївського краєзнавчого товариства у 1930 році красувався напис: “*Культурна змичка робітника з селянином допоможе вивчити свій край та зберегти його*”. До складу товариства увійшли етнографічна та культурна секції – це працівники музеїв, викладачі, службовці, які були лекторами. Проте у 1930-і роки, через масовий сталінський терор і репресії було знищено

краєзнавство, а всі друковані наукові та краєзнавчі видання були оголошені ідеологічно шкідливими.

Нині при краєзнавчому музеї створено клуб історико-етнографічної реконструкції “Грифон”, який було репрезентовано на II Всеукраїнському музейному фестивалі. Значний внесок у розвиток краєзнавства на Миколаївщині робить й історико-краєзнавче товариство “Золота Ладдя”.

У Миколаївській області, як геополітичній і соціокультурній частині України, проживає велика кількість етносів, котрі створюють яскраву мозаїчну картину взаємодії різноманітних національних культур, – зазначалося **Л. Каймаразовою, І. Гармашовим, О. Гриневич, А. Шиловой** у творчому доробку **“Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону”** [6, с. 167], де представники шести національно-культурних товариств: польського, німецького, єврейського, дагестанського, вірменського, ассирійського, а також Пушкінського клубу створили на Миколаївщині представницький орган – Раду національних товариств Миколаївської області. Ця Рада опікується проблемами збереження мови й культури національних груп нашого краю. Сьогодні до її складу входять 18 національно-культурних товариств, а також Миколаївське обласне відділення товариства дружби й культурних зв’язків з Німеччиною “Україна – Німеччина”, Центр тюркомовних та інших східних народів, російський Пушкінський клуб. У діяльності Ради пріоритетною є робота в трьох напрямках: розвиток освіти, розвиток культури національних груп Миколаївщини разом і з дослідженнями рідного краю, соціальна й правова підтримка людей різних національностей.

Краєзнавча освітньо-виховна діяльність на Миколаївщині здійснюється в шести недільних школах (єврейська, грузинська, корейська, азербайджанська, курдська, арабська); на курсах і факультативах з вивчення німецької, польської, болгарської, турецької мов, у початковій школі з чеською мовою навчання (с. Богемка). Крім того, створені ансамблі: німецький хор “Відергебурт”, вірменський гурт “Гарун”, єврейський танцювальний колектив “Штілім”, грузинське тріо “Нарінджі”, корейський танцювальний ансамбль “Пробудження”, курдський гурт “Зілан”, чеський фольклорний колектив, танцювальний ансамбль месхетинських турків “Умуд”.

У діяльності зазначених Товариств простежується модель експериментальних досліджень, призначених для перевірки причинних гіпотез, які в теорії дослідження краєзнавства можуть використовуватися для відкриття нових явищ і залежностей, а також для постановки нових гіпотез. Цей вид досліджень можна ефективно застосовувати з діагностичною метою. Вони можуть бути й методологічними під час вивчення, уточнення або конструювання нових дослідних моделей.

На підтримку розвитку історичного та географічного краєзнавства Кабінетом Міністрів України була затверджена **Міжгалузева програма “Пізнай свою країну”** на 2007 – 2012 рр. Серед основних завдань програми передбачалося залучення дітей і молоді до активної діяльності з вивчення історії рідного краю та довкілля, географічних, етнографічних, історичних об’єктів і явищ соціального життя, проведення краєзнавчих наукових досліджень: участь у Всеукраїнській історико-географічній експедиції “Історія міст і сіл України”; участь у Всеукраїнській історико-етнографічній експедиції “Україна Вишивана”. Оpubліковані збірки кращих робіт переможців і лауреатів Всеукраїнських експедицій учнівської молоді: “Краса і біль України”, “Сто чудес України”, “Історія міст і сіл України”, “Україна Вишивана” тощо. Реалізація міжгалузевої програми будувалася на вивченні історіографії регіонального краєзнавства з використанням сучасних цифрових засобів пізнання, інтерактивних діалогів, дослідницьких і творчих проектів та їхньої презентацій [12].

Позашкільне краєзнавство займається вивченням свого краю з учнями у гуртках, які функціонують при різноманітних клубах, центрах, комплексах, закладах та установах.

Важливу роль відіграють факультативні заняття з історичного краєзнавства, які посідають проміжне місце між курсом історії, що вивчається в середній школі,

та різноманітними видами й формами позакласної та позашкільної роботи, яку детально описує *М. Ю. Варшавська* у творчому доробку *“Красназавчий музей і юридичний лицей. Основи музейної педагогіки”* [2, с. 184]. На думку автора, красназавчий музей має стати музеєм етносу й починатися зі школи. А спроба осмислення й трактування терміна “шкільний музей”, зроблена *В. Є. Тумановим* у книзі *“Шкільний музей”*, де автор знайомить читачів з проблемами й методами організації красназавства та діяльності шкільних музеїв. Проблемам упровадження нових музейних технологій, інтерактивних занять присвячують свої дослідження *Є. Г. Артемов*, *Л. А. Васильєва*, *М. В. Куликова*, *Т. М. Казанцева*. Наукові праці *Є. Л. Галкіної* – кандидата педагогічних наук, *Г. Б. Денисової* – кандидата історичних наук висвітлюють проблеми роботи з Радою музею [14].

Педагоги, музеєзнавці відводять велику роль у цьому пошуку музеям як зберігачам соціальної пам’яті поколінь. Наприклад, *Т. Ю. Юрєнева* в монографії *“Музей у світовій культурі”* вперше комплексно дослідила музей як феномен світової цивілізації, аналізує причини та обставини виникнення музеїв, простежує еволюцію музейних установ [19, с. 156].

У статті *Щ. Грін* *“Жити – значить мандрувати”* зазначалося, що Миколаївський обласний центр туризму, красназавства та екскурсій учнівської молоді – єдиний профільний позашкільний навчальний заклад туристично-красназавчого спрямування Миколаївської області, який розпочав свою діяльність в 1947 року з відкриття дитячої туристсько-екскурсійної станції. Уже в 1951 – 1952 навчальному році при обласній дитячо-екскурсійній туристичній станції працювали 10 гуртків, у яких навчалося 240 юних миколаївців. Своєрідною сторінкою в історії станції стало 17 травня 1959 року в Лісках, на березі Бузького лиману, зібралось на Перший міський зліт 600 піонерів Миколаєва. 1960 року створено товариство юних археологів, яким керував учитель історії школи-інтернату № 5 м. Миколаєва *М. М. Малютін*. Юні археологи більше 10 років входили до складу Ольвійської експедиції АН УРСР під керівництвом член-кореспондента *Л. М. Славина* й три сезони працювали в експедиції на озері Донузлав.

З 1979 року для розвитку в учнів інтересу до геології, знайомства із новими методами пошуків корисних копалин обласна станція юних туристів проводить обласні зльоти юних геологів. До програми зльоту входили змагання з мінералогії і петрографії, гідрологічних і радіометричних досліджень, шляхового апробування.

Для якісного розвитку туризму в школах області, підвищення практичних знань педагогічних кадрів з 1980 року починають проводитися змагання учителів загальноосвітніх шкіл з туристичного багатоборства. А

1995 року при Центрі створено наукове товариство МАН учнівської молоді “Промінь”, яке успішно працює й понині, охоплюючи талановиту та обдаровану молодь, що бажає займатися науковою діяльністю в секціях історико-географічного відділення Малої академії наук України.

З 1997 року при Центрі туризму створений історичний музей, що розповідає про історію закладу, який 2005 року отримав звання “Зразкового”.

2006 року започатковано проведення Міжрегіональної конференції учнівської молоді “Мій рідний край, моя земля очима сучасників”, що збирає юних дослідників-красназавців не лише області, а й загалом України.

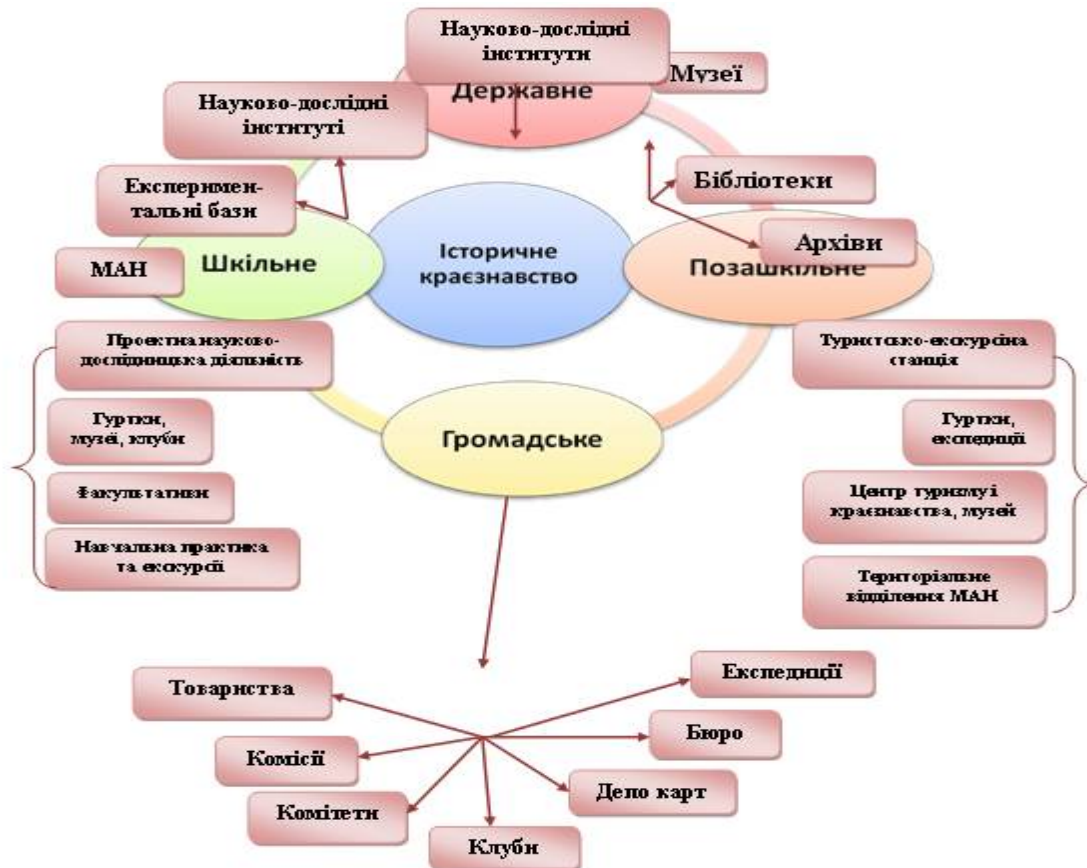
На базі Миколаївського обласного Центру туризму, красназавства та екскурсій учнівської молоді працюють відділення історико-географічного напрямку Миколаївського територіального відділення МАН, які нараховують більше 400 учнів, які є її слухачами, кандидатами та дійсними членами.

М. Ф. Димитров у своїй праці *“Красназавство в культурологічному просторі сучасної Миколаївщини”* [5, с. 8] зазначає, що сьогодні глибина соціального запиту та взаємопроникнення історичних часів настільки велика, що усталена формула “минуле-сучасному” легко трансформується в іншу “сучасне-минулому”. Саме обертаючись у такій ціннісній двоєдності, сучасна людина відшукує свої горизонти пам’яті, свою стежку від суєти до суті. Цьому сприяють емпіричні моделі громадських і позашкільних форм циклічної красназавчої діяльності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бойченко В. П. Миколаївщина в історії України: (книга для читання з краєзнавства). Ч. 1 / ред. Н. М. Огренич; упор. В. П. Бойченко. – Миколаїв : МОІППО, 2009. – с.43 – 46.
2. Варшавська М. Ю. Краєзнавчий музей і юридичний ліцей. Основи музейної педагогіки // Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження. IV Миколаївська обласна краєзнавча конференція. – Миколаїв, 2002. – С. 184 – 185.
3. Гаврилова І. В. Сторінки історії краєзнавства Миколаївщини у 1918 – 1930-х рр. / І. В. Гаврилова, В. І. Гаврилов // Наукові праці : науково-методичний журнал. – Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – Вип. 2. Історичні науки. – С. 104 – 108.
4. Гузенко Ю.І. Діяльність благодійних товариств Миколаєва наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. // Наукові праці. – Т.5. – Миколаїв: МФ НаУКМА, 2000. – С.42 – 47.
5. Димитров М.Ф. Краєзнавство в культурологічному просторі сучасної Миколаївщини // VII Миколаївська обласна краєзнавча конференція “Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження”. – Миколаїв: МПП “Можливості Кіммерії”, 2008. – С. 8-9.
6. Каймаразова Л., Гармашов І. О. Гриневич, А. Шилова. Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону. – Миколаїв: Атол, 2005. – 330 с. / С.Бойчук. «Краєзнавчий альманах», №1.2004, МОІППО.
7. Ковалева О.Ф., Чистов В.П. Очерки истории культуры Южного Прибужья. (От истоков до начала XX века) Кн.1. Из прошлого культурной жизни на Николаевщине / Ковалева О.Ф., Чистов В.П. – Николаев : Тетра, 2000. – С.6 – 8.
8. Колосовська Н.Д. Миколаївське товариство аматорів природи (МТАМП)/ Історичні, економічні, педагогічні науки. Том 4, 1999.
9. Крючков Ю. С. История Николаева: от основания до наших дней / Ю. С. Крючков. — Николаев : Возможности Киммерии, 1996. – С. 80 – 92.
10. Кульчицька О.В. Діяльність громадських організацій Миколаєва в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. // Миколаївська філія Національного університету “Києво-Могилянська академія”. Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2002. – Вип. 2: Історичні науки. – С. 81 – 86.
11. Мельніченко О.І. Лінгвістичний напрямок краєзнавчої роботи на Миколаївщині в 1920 – 1930 роках. Миколаїв.
12. Міжгалузева програма “Пізнай свою країну” на 2007 – 2012 рр. (Наказ № 49/765/3027/308 від 27.08.2007 р.).
13. Південь України кінця ХІХ – початку ХХ століття в контексті українського культурно-національного відродження: Автореф. дис... канд. іст. наук: 17.00.01 / О.М. Караульна; Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2005. – 20 с.
14. Туманов В.Є. Шкільний музей.// В.Є. Туманов. – М., 2002.
15. Харлампович П.В. Матеріали з археології та історії Первомайщини. – С. 66 – 87.
16. Харлампович П.В. Розкопки курганів в околицях м. Первомайська // Вісник Одеської комісії краєзнавства при Всеукраїнській Академії наук. – Одеса, 1930. – Ч.4 – 5 (Секція археологічна). – С. 147 – 151.
17. Цветаев Ю. Г. Гелкністичне поховання з розкопок некрополя Ольвія 1928. К., 2000.
18. Цветко С.І. Хайдунські болгарські пісні села Тернівки біля Миколаєва.
19. Юрєнева Т. Ю. Музей у світовій культурі.// Т. Ю. Юрєнева М., Російське слово 2003.

Комплексна система науково-дослідних і навчальних галузевих закладів Миколаївського краю XIX – початку XXI ст., в яких організована діяльність з проблем історичного краєзнавства

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Бабійчук Галина Валеріївна – аспірантка кафедри історії України Навчально-наукового інституту історії та права Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.

Наукові інтереси: методи й методологія краєзнавчих досліджень.

УДК 930.2:94(477-25)“18/19”

**ДО ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ АДЕПТІВ КИЇВСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ ШКОЛИ:
М.П. ДАШКЕВИЧ**

Наталія БОСЕНКО (Кіровоград)

На прикладі українознавчих досліджень М.П. Дашкевича виділено критерії національної самоідентифікації в межах наукового осередку Київської історичної школи.

Ключові слова: історична школа, національна історіографія, національна самоідентифікація, національний гранд-наратив.